

МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ
МИНИСТЕРСТВО НА ОТБРАНАТА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

НАЦИОНАЛНА ОТБРАНИТЕЛНА СТРАТЕГИЯ

СОФИЯ • 2016

СЪДЪРЖАНИЕ

I. УВОД.....	3
II. СТРАТЕГИЧЕСКА СРЕДА НА СИГУРНОСТ.....	3
Фактори, формиращи стратегическата среда.....	3
Дестабилизиращи фактори.....	3
Стабилизиращи фактори	5
Глобален и регионален аспект	6
III. ОСНОВИ НА ОТБРАНИТЕЛНАТА ПОЛИТИКА.....	9
IV. ОСНОВИ НА ОТБРАНИТЕЛНАТА СТРАТЕГИЯ.....	10
V. РОЛЯ, МИСИИ И ЗАДАЧИ НА ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ И НА НЕВОЕННИТЕ ОТБРАНИТЕЛНИ СПОСОБНОСТИ.....	11
VI. ИЗПОЛЗВАНЕ НА ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ.....	14
VII. ИЗГРАЖДАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ.....	16
VIII. РЕСУРСИ ЗА ОТБРАНА	18
Човешки ресурси.....	18
Материални ресурси	19
Информационни ресурси.....	20
Финансови ресурси	22
IX. ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	22

ЕФЕКТИВНИ СИЛИ – МОДЕРНА ОТБРАНА

I. УВОД

1. В основата на Националната отбранителна стратегия са залегнали приоритетите на националната сигурност и защитата на националните интереси, определени в Конституцията и Стратегията за национална сигурност на Република България. Тя е съобразена със Стратегическата концепция на НАТО, Европейската стратегия за сигурност и международните договори, по които Република България е страна.

2. Националната отбранителна стратегия оценява военностратегическата среда, определя отбранителните цели на страната и очертава пътищата за достигането им. Тя разкрива дейностите по поддържането, изграждането, развитието и използването отбранителните способности на страната.

3. Националната отбранителна стратегия описва задачите на министерствата и ведомствата, имащи отговорности към отбраната на страната. Конкретизира задачите на въоръжените сили, формите и способите за тяхното изпълнение и определя средствата и необходимите за това ресурси. Тя е база за разработване на Доктрината на въоръжените сили на Република България и за развитие на доктриналните документи на въоръжените сили.

II. СТРАТЕГИЧЕСКА СРЕДА НА СИГУРНОСТ

Фактори, формиращи стратегическата среда

4. Стратегическата среда на сигурност е сложна, динамична и с трудно предвидими измерения. Основно дестабилизиращо влияние върху формирането ѝ оказват: глобализацията; забавянето на икономическото развитие и неблагоприятните явления във финансовата сфера; провалените държави в определени региони; вътрешните и регионални конфликти; енергийните, демографските, екологичните и климатичните проблеми; заплахите за информационната сигурност; разпространяването на оръжия за масово унищожение и на средства за тяхната доставка. В същото време усилията на международната демократична общност за поддържане на мира с активния принос на НАТО и ЕС съществено допринасят за глобалната и регионална сигурност и стабилност.

Дестабилизиращи фактори

5. Глобализацията влияе нееднозначно върху формирането на различните аспекти на средата на сигурност. Тя създава условия за развитие на отношенията между държавите, бизнеса и хората, но и задълбочава икономическото и социалното неравенство и дисбаланса в развитието на страните, както и демографските диспропорции.

6. Забавеното икономическо развитие и неблагоприятните явления в международната финансова система се отразяват негативно не само върху вътрешната стабилност на държавите и международните отношения, но и върху сектора за сигурност и отбрана.

7. Ключово влияние върху стратегическата среда на сигурност оказват асиметричните и другите транснационални рискове и заплахи, особено трансграничният тероризъм и религиозно мотивираното насилие. Идеологическата експанзия на световното джихадистко движение и придвижването на чужди бойци към и от кризисните региони увеличават опасността от предприемане на организирани и индивидуални екстремистки действия в различни точки на света. Дестабилизиращ потенциал съдържа и възможността за осъществяване на екстремистки прояви от движения и лица с радикални идеологии.

8. Провалените държави в определени региони създават условия за възникване на нови вътрешни и регионални конфликти, които оказват негативно влияние върху стратегическата среда на сигурност и ангажират значителни международни ресурси за тяхното урегулиране. Кризисните процеси и диспропорциите в социално-икономическото развитие предизвикват масови бежански и миграционни потоци и повишават риска от възникване на хуманитарни кризи. Същевременно нараства ролята на различни недържавни структури (икономически и финансови групировки, неправителствени организации, племенни обединения, радикални религиозни общности, трансгранични криминални мрежи, екстремистки групи и др.), които се опитват да влияят върху световния ред, обстановката и облика на военните действия в кризисните региони.

9. Обезпечеността с енергоносители, стратегически суровини и храни и диверсификацията на доставките им се превръщат във все по-сериозно предизвикателство за много страни. В този контекст енергийната сигурност придобива нови измерения, а рисковете в тази област произтичат от засиленото противоборство между държавни и корпоративни интереси и от наличието на нерешени конфликти в районите на добиване и транспортиране на ресурси.

10. Опасности за екологичната сигурност произтичат от климатичните промени и последиците от тях, от природни и стихийни бедствия и катастрофи, от промишлени аварии с изтичане на вредни емисии, от трансгранично замърсяване на въздуха, водите и крайбрежната ивица, от радиационно замърсяване на отделни територии, както и от умишлени зловредни действия, включително терористични.

11. Динамичното развитие на информационните технологии и повсеместното им навлизане и използване в различни сфери на общественно-политическия живот на Република България увеличават рисковете за информационната сигурност в държавните ведомства и институции и във важни обекти от критичната инфраструктура, свързани с икономиката и отбраната на страната. Нарастват заплахите от кибератаки срещу стратегически граждански и военни комуникационно-информационни системи, които обслужват тяхната дейност, както и опитите за нерегламентиран достъп до класифицирана информация. Това може да наруши нормалното функциониране на институциите и да причини сериозни

поражения на системата за управление на националната сигурност и отбраната на страната. Обект на подобни действия могат да бъдат и формирания от въоръжените сили, участващи в мисии и операции извън територията на страната. Специални служби на недобронамерени държави, организирани престъпни групи и хакери извършват незаконни действия в киберпространството, включително военен и икономически шпионаж и саботаж, и то все повече придобива значението на бойно пространство, особено в условията на т.нар. хибридна война.

12. Рисковете от разпространяване на оръжия за масово унищожение се увеличават вследствие засиления интерес на някои страни и екстремистки организации към тяхното придобиване, разширяващия се достъп до технологиите за производството им и до средствата за тяхната употреба. Запазват се и проблемите със съхраняването и контролираното унищожаване на ядрено, химическо и биологическо оръжие и радиоактивни материали.

13. Пиратството остава сериозна заплаха за морските комуникации. Ангажирането на международната общност, включително с военни сили и средства на НАТО и ЕС, дава положителни резултати в Аденския залив, но се активизират пиратските действия по западното крайбрежие на Африка.

14. Военните аспекти на средата на сигурност придобиват нови измерения вследствие на конфликтите в Близкия изток и Африка, както и на кризата в Украйна, с нарастващо прилагане на асиметрични и хибридни действия. Чрез координирана тайна или явна употреба на широк набор от дипломатически, икономически, информационни и други неконвенционални инструменти хибридният модел предоставя възможност за оказване на влияние, натиск или дестабилизиране на определени страни, без да се стига до използване на военна сила и завземане на територия. Неутрализирането на съвременните рискове и заплахи налага взаимодействие между отделните държави, като заплахата от възникване на мащабен военен конфликт е ниска. Продължават обаче да съществуват регионални огнища на напрежение и нестабилност, в които са ангажирани и военни ресурси.

Стабилизиращи фактори

15. Стабилизираща роля за стратегическата среда на сигурност имат европейската и евро-атлантическата интеграция, както и усилията на международната демократична общност за поддържане на мира и стабилността.

16. Положително влияние оказват утвърждаването на многостранното партньорство, процесът на трансформация на евро-атлантическото пространство в съответствие с промените в средата на сигурност и прилагането на всеобхватен подход, основан на политически, информационни, военни, икономически, финансови, разузнавателни, технологични, граждански и правни инструменти и усилия.

17. Важно значение по въпросите на борбата срещу тероризма, разпространението и контрола на въоръженията има поддържането на стратегическия диалог и партньорството на САЩ, НАТО и ЕС с Русия.

Балансираните отношения между тези важни международни фактори ще оказва трайно влияние върху развитието на стратегическата среда на сигурност.

Глобален и регионален аспект

18. НАТО остава евро-атлантически съюз за силна колективна отбрана, основен форум за консултации и решения в областта на сигурността между своите членове. Фундаментална и трайна цел на Алианса е гарантирането на свободата и сигурността на своите членове с политически и военни средства на основата на солидарност, общи възгледи, споделени демократични ценности и в съответствие с международното право.

19. В НАТО и ЕС се утвърждават принципите на неделимост на сигурността и на съюзната солидарност и подкрепа, едновременно с отговорността всяка страна членка да изгражда и поддържа способности за гарантиране на собствения си суверенитет и сигурност. Развитието на интеграционните процеси, трансатлантическото сътрудничество и партньорството с държави от различни региони на света имат важно значение за уреждането на основните международни въпроси и за укрепването на международната сигурност.

20. В Европа като тенденция се очертава изграждането на общо политическо, икономическо, социално, отбранително и правно пространство. За това допринасят европейската и евро-атлантическата интеграция, активното двустранно и многостранно сътрудничество в областта на отбраната, вътрешната сигурност и правозащитната дейност, усъвършенстваните механизми за контрол на въоръженията. Засилва се ролята на ЕС за укрепване на доверието и сигурността извън неговата територия. Същевременно се наблюдава задълбочаване на развитието на Европа „на различни скорости“ и е възможна ерозия на ангажираността на отделни страни-членки към кохезионната политика. Бежанският и миграционен натиск върху Европа поставят на сериозно изпитание принципа на европейската солидарност, функционирането на Дъблинската система за отговорността по предоставяне на убежище, Шенгенската система за граничен и визов контрол, икономическите способности за отговор на хуманитарни кризи. Най-същественният риск за общоевропейската сигурност произтича от съществуващите регионални конфликти в близост до външните граници на Съюза, създаващи възможност за инфилтрация на отделни бойци и формиране на екстремистки клетки. Това поставя изключително остро и на ново ниво въпроса за сигурността, като предизвиква мащабен дебат за преосмисляне на традиционните ценности на толерантността, възможностите за реална интеграция и баланса между мултикултурализма и сигурността.

21. В Югоизточна Европа водеща е тенденцията към по-нататъшно стабилизиране и пълноценно включване на региона в евро-атлантическото пространство. За това допринасят приемането на нови отбранителни стратегии, в които на преден план са изведени противодействието на асиметричните и

евентуалните хибридни заплахи и разширяването на двустранното и регионалното сътрудничество.

22. В Западните Балкани преобладават положителните тенденции благодарение на активното ангажиране на международната общност с нормализирането на регионалните отношения и на процесите на европейска и евро-атлантическа интеграция на балканските държави. Сериозни са обаче предизвикателствата, провокирани от слабата държавност, запазващите се междуетнически противоречия, незачитането на малцинствените права и липсата на икономическо развитие. Заплахи произтичат и от високите нива на корупцията, устойчиво изградените мрежи на организираната престъпност и проникването на фундаменталистки идеи сред населението. Вероятността от регионален конфликт е ниска.

23. Нараства значението на Черноморския регион за международната сигурност, включително за Република България, поради ролята му на свързващо звено между Европа, Близкия изток и Азия. Разширяването на конфликтите и очертаващата се тенденция към трайното им „замразяване“ повишават уязвимостта на региона, включително на преминаващите през него транснационални енергийни и транспортни трасета. Риск за сигурността в Черноморския регион създават и неуточненият статут на морските пространства, и липсата на делимитационни споразумения между част от черноморските държави. За нашата страна значението му допълнително нараства поради ангажиментите ни по охрана на външните граници на НАТО и ЕС и поради възможностите за добиване на енергийни ресурси в континенталния шелф на Република България.

24. Съществено значение за стратегическата среда на сигурност в Близкия изток и Африка имат нерешените конфликти, икономическите и политическите проблеми, действията на терористични организации, рискът от наличие и разпространение на оръжия за масово унищожение, нелегалният трафик на хора, оръжия, наркотици и нелегални трансфери на финансови средства. Динамичните промени в тези райони значително повишават рисковете и заплахите за регионалната и глобалната сигурност.

25. Обстановката в Югозападна Азия и Афганистан има важно значение за международната сигурност, включително за сигурността на Република България, тъй като изисква трайно политическо и икономическо стабилизиране на региона, противодействие на тероризма и на нелегалния трафик на наркотици и хора.

Изводи

26. Съществените и динамични промени в стратегическата среда на сигурност изискват адаптиране и трансформиране на системите за сигурност и отбрана към реалната глобална и регионална обстановка.

27. Членството на Република България в НАТО и ЕС и конструктивното участие в многостранни формати на регионално сътрудничество и развитие на добросъседски двустранни отношения на базата на реализация и защита на

националните ни интереси са определящи за националната сигурност и отбраната на страната. Те възпрепятстват появата на пряка военна заплаха за суверенитета и териториалната цялост на Република България в средносрочна перспектива. Разрастването на мащабите на регионалните конфликти, стремежът за налагане на политически и икономически интереси от държавни и недържавни фактори, както и природните бедствия могат да изправят страната ни пред сериозни предизвикателства, като засилен бежански натиск, прояви на насилствен радикализъм и тероризъм, кибератаки, активизиране на каналите на международни криминални групировки, финансово-икономически престъпления, енергийни и екологични проблеми.

28. Тенденциите в стратегическата среда на сигурност показват, че и в бъдеще е възможно да възникват конфликти и кризисни ситуации, което налага рисковете и заплахите за националната сигурност и отбраната на Република България да бъдат неутрализирани, включително извън територията на страната. Това поставя изисквания към въоръжените сили за приоритетно изграждане и развитие на способности за участие в мисии и операции на НАТО, ЕС, ООН, ОССЕ и други международни организации, както и за тяхното хармонизиране с гражданските и обществените усилия и нагласи.

29. Ангажиментите на Република България за гарантиране на международната сигурност поставят военните ни формирования, участващи в мисии и операции извън територията на страната, под потенциалната заплаха от терористични атаки и въоръжени нападения, както и от други недобронамерени действия на противостоящите сили.

30. В политико-военната област дълготрайният ефект от украинската криза и влошаването на отношенията на Русия с НАТО съдържат потенциал за развитие на тенденцията на завръщане към „политика от позиция на силата“ в Европа.

31. Динамичната и сложна геостратегическа среда повишава отговорностите на всички видове разузнаване за ранно предупреждение за рисковете и заплахите за сигурността и отбраната на страната, за своевременно информационно осигуряване на държавното и военното ръководство, за разузнавателна поддръжка на военните формирования от въоръжените сили на Република България и за изпълнение на ангажиментите към НАТО и ЕС.

32. Военностратегическата среда продължава да се развива и влияе от непредвидимите и динамични политически, икономически, социални, научно-технологични и военни процеси. Възможните бъдещи кризи и конфликти се очаква да бъдат по-сложни и трудни за прогнозиране и управление. Това изисква гъвкаво и адекватно развитие на политиката, организацията и планирането на отбраната, на доктриналните документи, концепциите и плановете за операции и преди всичко на отбранителните способности, на бъдещата структура и системата за ръководство, командване и управление на въоръжените сили.

33. Съчетанието между демографската криза, ниската мотивация за образование, професионална подготовка и реализация на определени слоеве от

населението и забавения икономически растеж е предизвикателство пред сигурността и отбраната на страната.

III. ОСНОВИ НА ОТБРАНИТЕЛНАТА ПОЛИТИКА

34. Република България няма претенции към територията на други държави и не признава претенции от други държави към териториалната си цялост.

35. За защита и утвърждаване на националните интереси Република България провежда целенасочена и последователна отбранителна политика със следните цели:

– гарантиране на суверенитета, сигурността, независимостта и защитата на териториалната цялост на страната с прилагане и на механизмите на колективната отбрана съгласно Северноатлантическия договор;

– участие в създаването на благоприятна среда за реализиране на националните интереси;

– споделяне на отговорностите като член на НАТО и ЕС чрез ефективен принос към колективната отбрана; участие в операции за предотвратяване и управление на кризи извън чл. 5 на Вашингтонския договор; активно участие в определянето и осъществяването на общата политика за сигурност и отбрана на Европейския съюз;

– принос към усилията на международната общност за укрепване на мира и сигурността в региона и света;

– изграждане и поддържане на модерна и ефективна система за отбрана със способности, адекватни на националните интереси, заплахите и динамичната среда на сигурност, националния принос към НАТО и ЕС и наличните ресурси;

– осигуряване подкрепа на населението, органите на държавната власт и на местното самоуправление при бедствия и кризи.

36. Целите на отбранителната политика се постигат чрез:

– поддържане на системата за отбрана в състояние, осигуряващо ефективно функциониране и взаимодействие на националните институции с тези на НАТО и ЕС;

– изграждане и развитие на отбранителни способности за противодействие на съвременните предизвикателства, рискове и заплахи, включително за участие в операции, водени от НАТО и ЕС;

– принос към действията на международната общност за борба с тероризма и разпространението на оръжия за масово унищожение, както и за превенция на конфликти и решаване на кризи в нестабилните райони на света.

37. Системата за отбрана, като част от системата за национална сигурност, се изгражда на основата на въоръжените сили и чрез отбранително-мобилизационната подготовка на министерствата и ведомствата от централната администрация, на специализираните служби и териториалната администрация. Тя се регламентира от единна нормативна база и включва органите за ръководство, командване и управление, въоръжените сили, съответната инфраструктура, силите и средствата на министерствата и ведомствата от централната администрация, специализираните

служби, териториалната администрация, органите на местното самоуправление, търговските дружества, държавните предприятия, организациите и гражданите, дейностите за осигуряване на стабилна среда на сигурност и подготовка и осъществяване на въоръжена защита на териториалната цялост и независимостта на държавата.

38. Необходимо условие за изграждането на съвременна и ефективна система за отбрана са развитието и усъвършенстването на отбранителните способности на страната. Приоритетно ще се развиват способностите на въоръжените сили за колективна отбрана и участие в експедиционни операции в рамките на единен балансиран комплект сили, за което ще се заделят необходимите ресурси.

IV. ОСНОВИ НА ОТБРАНИТЕЛНАТА СТРАТЕГИЯ

39. Отбраната е широкообхватна, общодържавна дейност с единно ръководство, планиране, финансово и ресурсно осигуряване. Прилагането на всеобхватния подход при управлението на кризи и конфликти става жизнено необходимо за успешно противодействие на хибридни форми на водене на война. От ключово значение е действията на въоръжените сили да са синхронизирани с всички правителствени и неправителствени организации и структури в рамките на единна стратегия и план.

40. Отбраната на страната се планира, подготвя и осъществява в рамките на колективната отбрана на НАТО и общата политика за сигурност и отбрана на ЕС с ефективно използване на националните отбранителни способности, включващи военните и невоенните способности на страната. Нестабилността по източния и южния фланг на НАТО налага своевременна и пълна реализация на мерките за повишаване готовността за действие на Алианса.

41. Подготовката на страната за отбрана включва подготовка на въоръжените сили и на националната икономика, населението, територията и инфраструктурата. Подготовката на националната икономика, населението, територията и инфраструктурата се осъществява в рамките на системата от дейности по отбранително-мобилизационната подготовка на страната.

42. Националната отбранителна стратегия се ръководи от следните принципи при развитие на отбранителните способности на въоръжените сили:

- изграждане и развитие на реално необходими способности и освобождаване от тези с отпаднала необходимост, с отчитане на настъпилите изменения, комплексния характер и динамиката в средата на сигурност;

- трансформиране на ресурсите за отбрана в реално използвани и оперативно съвместими със съюзниците в НАТО отбранителни способности;

- приемственост и устойчивост в развитието на отбранителните способности на въоръжените сили;

- поетапно преместване на фокуса от структурни и организационни промени към модернизация чрез нарастване на капиталовите разходи;

- ясен процес на вземане на решения при ясно разграничени отговорности, прозрачност и устойчиви приоритети;
- максимално използване капацитета на българския научен потенциал и индустрия;
- разширяване на двустранното и многостранното партньорство с въоръжените сили на съюзниците и страните от региона;
- поддържане на въоръжените сили в оперативна готовност и участие в операции и мисии на НАТО, ЕС, ООН, ОССЕ и други международни организации или коалиции при спазване принципите на Устава на ООН, когато има политическо решение за това;
- качествено и ефективно организиране и провеждане на отбранително-мобилизационната подготовка.

43. Ключов приоритет на националната отбранителна стратегия е развитието на модерна отбранителна институция, основана на интегрирана система за ефективно и прозрачно управление на отбраната, с потенциал за институционална гъвкавост, своевременно планиране и ефективно реагиране.

V. РОЛЯ, МИСИИ И ЗАДАЧИ НА ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ И НА НЕВОЕННИТЕ ОТБРАНИТЕЛНИ СПОСОБНОСТИ

44. Ролята на въоръжените сили е да гарантират суверенитета, сигурността и независимостта на страната и да защитават нейната териториална цялост, а заедно с войските на съюзниците да възпират противостоящите сили и да спомагат за задържане на заплахите далеч от границите на страната и за запазване на международния мир и сигурност.

45. Мисиите на въоръжените сили са:

- отбрана;
- подкрепа на международния мир и сигурност;
- принос към националната сигурност в мирно време.

46. Мисията „Отбрана“ обхваща задачите, свързани с гарантирането на националния суверенитет и независимост и със защитата на териториалната цялост на страната и на страните членки на НАТО в условията на чл. 5 от Вашингтонския договор.

47. По тази мисия въоръжените сили осъществяват наблюдение, контрол и защита на въздушно-космическото пространство в рамките на интегрираната система за противовъздушна и противоракетна отбрана на НАТО; наблюдение и защита на морските пространства; поддържане в готовност на системата за ранно предупреждение и управление; поддържане на необходимите национални способности в състояние за функциониране в съюзната система за колективна отбрана.

48. В случай на въоръжен конфликт, в който са застрашени суверенитетът и териториалната цялост на страната, се привлича целият потенциал на въоръжените сили и на невоенния компонент на системата за отбрана на страната и се задействат

механизмите на колективната отбрана по чл. 5 от Вашингтонския договор, което предварително се планира, организира и тренира чрез учения на основата на единни за Алианса планове за реагиране при извънредни ситуации.

49. За мисията „Отбрана” въоръжените сили и невоенният компонент на системата за отбрана изграждат и поддържат способности за изпълнение на следните задачи: разузнаване и наблюдение; прикритие на застрашения участък от държавната граница и осигуряване развърщането на съюзнически сили и средства на НАТО на българска територия, охрана на държавните граници с неучастващите във военния конфликт съседни държави където и когато е необходимо; охрана и отбрана на особено важни обекти на територията на страната; борба с десантите, диверсионно-разузнавателните и терористичните групи на противостоящите сили; осигуряване на граждански ресурси в интерес на отбраната; поддържане, възстановяване и техническо прикритие на националната инфраструктура; поддържане на обществения ред и вътрешната сигурност; оказване на помощ при бедствия, аварии и катастрофи; възстановяване на разрушения и др.

50. При задействане на чл. 5 от Вашингтонския договор и действия на територията на други страни членки на НАТО въоръжените сили осигуряват сухопътни, военноморски и военновъздушни сили от предварително определен и договорен в рамките на процеса на отбранително планиране на НАТО комплект.

51. Мисията „Подкрепа на международния мир и сигурност“ включва изпълнение на международни и коалиционни ангажименти за участие в многонационални съюзнически и коалиционни операции в отговор на кризи, предотвратяване на конфликти, дейности по контрол на въоръженията, неразпространение на оръжия за масово унищожение, техните носители и материалите за производството им, международно военно сътрудничество, предоставяне на хуманитарна помощ и укрепване на доверието и сигурността.

52. Нивото на амбиция при изпълнението на тази мисия е въоръжените сили да участват в продължителни операции с ротации: с един усилен батальон (бойна група) или повече на брой малки формирования и средства от видовете въоръжени сили, като общото количество на личния състав, ангажиран в тях, не надвишава 1000 души, а ротацията се осъществява на шест месеца; с декларираните военноморски сили в рамките на ресурсния еквивалент за участие на една фрегата за период до шест месеца в рамките на една година; с транспортна авиация и личен състав без ротация за период до шест месеца в рамките на една година. За участие в операциите се осигуряват по целесъобразност логистични и поддържащи елементи.

53. Въоръжените сили допринасят за утвърждаване на мира и стабилността с участие във военни контакти и други форми на двустранно и многостранно сътрудничество, включително учения в рамките на двустранни, регионални и многостранни програми и инициативи. Военното сътрудничество се развива приоритетно със страните от НАТО, ЕС и съседните държави, участващи в инициативата „Партньорство за мир” и в процеса на срещи на ниво министри на отбраната от Югоизточна Европа, включително чрез изграждане, подготовка и поддържане на съвместни войскови формирования. Ключово значение има

развитието на стратегическото партньорство и взаимноизгодното двустранно военно сътрудничество с въоръжените сили на САЩ.

54. За тази мисия силите от невоенния компонент на системата за отбрана изграждат и поддържат способности за изпълнение на задачи в области, като дипломация, вътрешен ред, правосъдие, гражданска администрация, поддръжка на инфраструктурата, медицинска помощ, прехрана, осигуряване на електричество, вода, хигиена и др.

55. Мисията „Принос към националната сигурност в мирно време“ включва поддържане на способности за ранно предупреждение за потенциални рискове и заплахи; дейности по контрола на въздушното и морските пространства; защита на стратегически обекти, включително системите за производство, доставка и разпределение на енергийни ресурси; участие в операции по съдържане и неутрализиране на терористични, екстремистки и престъпни групи; защита на застрашени стратегически обекти; защита и подпомагане на населението при природни бедствия, аварии и екологични катастрофи; неутрализиране на невзривени боеприпаси; оказване на хуманитарна помощ; спасителни и евакуационни дейности; помощ, при необходимост, на други държавни органи и организации.

56. Въоръжените сили могат да участват при овладяване на миграционни кризи и в охраната на държавната граница.

57. Преодоляването на последствията от терористични атаки, природни бедствия, екологични и индустриални катастрофи, опасно разпространение на инфекциозни заболявания и други рискове за сигурността на българските граждани и националните ценности се осъществява с целенасочената помощ на въоръжените сили, допълваща усилията на отговорните държавни институции на страната. Те реализират действията си под формата на превантивно осведомяване и хуманитарни акции.

58. Нивото на амбиция е въоръжените сили да предоставят налични подготвени формирания в рамките на съществуващите способности съгласно разработените планове.

59. Въоръжените сили на Република България участват и в подготовката на населението за отбрана и действия при кризи от невоенен и военен характер чрез патриотично възпитание; обучение на кадри от централната и териториалната администрация; доброволна военна подготовка и подготовка за действие при извънредни ситуации на граждани; поддържане в готовност на имотите с отпаднала необходимост за Министерството на обраната до тяхното предоставяне на общини и ведомства или реализирането им за осигуряване на временно настаняване при бедствия; обучение за действия в областта на гражданската защита и хуманитарната помощ; лечение на ранените и болелите; грижа за военноинвалидите и военнопострадалите; подготовка на инфраструктурата за реагиране при кризи.

VI. ИЗПОЛЗВАНЕ НА ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ

60. ВЪоръжените сили се използват в съответствие с установения от Конституцията и законите на страната ред и при спазване на международното право.

61. Основна форма за използване на въоръжените сили са операциите.

62. Използването на въоръжените сили се основава на следните общи принципи: ясно формулиране на целите; единство на управлението за постигане на целите; ефективно разузнаване за ранно предупреждение за заплахи; всеотдайна и надеждна поддръжка и осигуреност; съсредоточаване на усилията (силите); рационално използване на ресурсите и силите; гъвкавост; инициативност; поддържане на висок боен дух; внезапност на действията; защита на силите; оперативна съвместимост.

63. Освен общите принципи при участие в операции за поддържане на мира се спазват и прилагат и принципите на безпристрастност; постигане на съгласие; ограничения за употреба на сила; последователност; легитимност; доверие; взаимно уважение; хуманно отношение към населението в съответствие с международното хуманитарно право и резолюциите на ООН в тази област; прозрачност; свобода на придвижването; опазване на околната среда.

64. Използването на въоръжените сили извън територията на страната се осъществява съобразно целите и мотивите, определени в решението за тяхното изпращане и в плановете за съответните операции. Характерът на действията и всяка промяна в параметрите за използване на въоръжените сили и прекратяване на участието им се определят от законово установените органи, разрешаващи изпращането и използването им.

65. В мирно време въоръжените сили участват в операции в отговор на кризи, кризисни ситуации и инциденти на територията на Република България за охрана на въздушното пространство, контрол на корабоплаването и защита на критичната инфраструктура; участие в овладяване на миграционни кризи и участие в охраната на държавната граница; защита на населението при бедствия, овладяване и преодоляване на последствията от бедствия, аварии, катастрофи и терористични актове.

66. ВЪоръжените сили поддържат способности и извършват охрана, отбрана и контрол на въздушното и морските пространства съвместно със съюзните сили като част от интегрираната система за противовъздушна и противоракетна отбрана на НАТО, разузнаване и наблюдение на въздушното пространство. Поддържат и използват дежурни сили и средства за защита на въздушното пространство от несанкционирани влитания и нарушения на националния въздушен суверенитет. Провеждат и участват в операции за осигуряване и усиляване на противовъздушната отбрана на страната като част от интегрираната противовъздушна отбрана на НАТО. Участват в общата система за противоракетна отбрана на НАТО в Европа.

67. ВЪоръжените сили извършват разузнаване и наблюдение и поддържат пълна и опозната картина на обстановката в морските пространства на Република България съвместно със съюзниците, съседните държави и гражданските

организации. При незачитане правния статут на териториалното море от страна на военни плавателни средства те ги възпират и реагират адекватно на заплахата. При необходимост подпомагат структурите от Министерството на вътрешните работи по охрана на морската ни граница, участват в защитата на суверенните права, при упражняването на юрисдикция и контрол в прилежащата зона, континенталния шелф и изключителната икономическа зона на Република България и неутрализират невоенни плавателни съдове, нарушили разпоредбите на национален или международен закон.

68. При нарушения на въздушния, сухопътния и морския суверенитет на страната въоръжените сили използват оръжие по законоустановения ред, в съответствие с международните и националните правила и процедури за това.

69. Въоръжените сили изпълняват задачи по защитата на обекти от критичната инфраструктура и на стратегически обекти, а при необходимост предоставят военни формирования и ресурси за повишаване на мерките за физическа защита при условия и по ред, определени в плановете за операции.

70. При оказване съдействие на националните органи за контрол на миграцията и приемане на чужденци, търсещи убежище на територията на Република България, въоръжените сили предоставят личен състав, необходим за развърщане на временни приемателни центрове. При необходимост подпомагат органите на Министерството на вътрешните работи при охраната на държавната граница и по контрола на миграционните потоци на територията на страната.

71. В рамките на наличните способности и във взаимодействие с органите от единната спасителна система въоръжените сили подпомагат действията на другите национални институции по защита на населението при бедствия, овладяване и преодоляване на последствията от бедствия, аварии, катастрофи и предоставяне на хуманитарна помощ чрез участие в аварийно-спасителни дейности, оказване на първа и специализирана медицинска помощ, евакуиране на бедстващо население, животоспасяващи транспортни дейности, издирване и спасяване, съпровождане и охрана в съответствие с българското законодателство, международното и хуманитарно право и разработените плановете.

72. Координацията и определянето на реда за използване на военни формирования в операции за защита на населението, овладяване и преодоляване на последиците от бедствия и оказване на хуманитарна помощ на територията на страната се извършват от министъра на отбраната.

73. Въоръжените сили участват в борбата с тероризма, като в страната оказват съдействие и подпомагат специализираните национални структури, а извън страната изпълняват съюзническите си задължения. На територията на страната формированията от въоръжените сили могат да участват във всички етапи: предотвратяване на заплахите, овладяване на кризите вследствие на терористична дейност и ликвидиране на последствията от тези актове. За изпълнение на съюзническите си задължения те участват в контра- и антитерористични операции, ръководени от командните структури на НАТО, и в програми на Алианса за противодействие на тероризма.

74. За гарантиране на суверенитета и за защита на териториалната цялост на страната в условията на ескалираща военно-политическа криза и непосредствени заплахи за страната от въвличане във военен конфликт въоръжените сили провеждат операции, като изпълняват задачи самостоятелно, съвместно и/или координирано със сили и формирования от държави членки на НАТО съгласно международните договори, стратегическите планове за действие и плановете за операции.

75. Мероприятията, провеждани от въоръжените сили в условията на ескалираща военно-политическа криза и непосредствени заплахи за страната от въвличане във военен конфликт, се свеждат до повишаване готовността на системата за ранно предупреждение и управление; усилване на разузнавателната дейност; повишаване готовността на въоръжените сили и силите и средствата от невоенния компонент на системата за отбрана в съответствие със степента на военната заплаха; адекватно увеличаване на силите и групировките за възпиране и отбрана; подготовка за приемане и разполагане на съюзнически сили.

76. При разрастване на конфликта въоръжените сили възпират с активни военни действия нахлуването на територията на страната и осигуряват развърщането на съюзническите войски и сили от Алианса за провеждането на съюзна отбранителна операция.

77. В крайния и най-тежък за българската държава случай на внезапно въоръжено нападение незабавно се задействат механизмите на колективната отбрана, въоръжените сили предприемат всички необходими мерки за отразяване на агресията, без да се чака обявяване на положение на война, системата за разузнаване и наблюдение се развърща в пълен обем, привеждат се в действие всички дежурни сили и средства и силите с висока степен на готовност, осигурява се развърщането на съюзническите войски и сили за провеждането на съюзна отбранителна операция. Във взаимодействие с органите на НАТО и ЕС държавните органи полагат необходимите политически, дипломатически, икономически и нарастващи военната готовност усилия за сдържане и изключване на възможността за подобно внезапно въоръжено нападение или за неговото прекратяване.

78. След развърщането на съюзническите войски и сили планираните за участие в отбранителната операция национални сили преминават в подчинение на Алианса. Останалата част от въоръжените сили е под национално командване и управление, провежда мероприятия по подпомагане на съюзните войски и сили и осъществява дейностите по поддръжка от страната домакин, както и други задачи, свързани със сигурността и отбраната на страната.

VII. ИЗГРАЖДАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ

79. Република България непрекъснато развива способностите на въоръжените си сили в съответствие с промените в средата на сигурност.

80. Изграждането и развитието им се основават на принципите на интеграция, мобилност, достатъчност, приоритетност, съвместимост; ефективност, адаптивност, модулност на войсковите единици, единство на силите, отчитане на ресурсите,

единоначалие и организационна подчиненост, приемственост и последователност, прозрачност.

81. Отбранителната способност е възможност за изпълнение на действие/действия за постигане на определена цел/цели или желан краен резултат при определени условия и в съответствие с приети стандарти. Тя е съвкупност от следните императивно неделими компоненти: доктрини, организационна структура, подготовка, материални ресурси, личен състав, командване и управление, инфраструктура, оперативна съвместимост. Всеки структурен елемент на системата за отбрана може да има повече от една способност и всяка способност може да се предоставя от повече от един неин структурен елемент.

82. За осигуряване на националната сигурност в мирно време и на приноса към системата за колективна сигурност и отбрана въоръжените сили на Република България изграждат и поддържат отбранителни способности в областите: подготовка; командване, управление и комуникации; бойна ефективност; защита и мобилност; информационно осигуряване; стратегическо развърщане; осигуряване и поддръжка.

83. Придобиването на нови отбранителни способности или освобождаването от съществуващи се осъществява в процеса на отбранително планиране.

84. Отбранителното планиране включва вземане на решения с различен хоризонт и цикличност, които в своята съвкупност осигуряват всеобхватност, гъвкавост и своевременно реагиране на промените в средата на формиране и реализиране на националната и съюзната отбранителна политика. То се основава на подход, базиран на способности. Националното отбранително планиране се хармонизира с политическите указания и стратегическите насоки на Северноатлантическия съвет и с общото отбранително планиране на НАТО.

85. Структурата и числеността на въоръжените сили са тясно свързани с определените в процеса на отбранително планиране необходими отбранителни способности, в резултат на което се осигурява ефективно изпълнение на възложените им задачи.

86. Република България изгражда и развива въоръжените си сили като единен комплект от сили и балансиранни способности, с единна система за командване и управление за мирно време и при кризи.

87. Мирновременният състав на въоръжените сили се комплектува на професионален принцип, като се докомплектува с личен състав и техника чрез изграждане и поддържане на доброволен резерв.

88. При необходимост по предложение на Министерския съвет Народното събрание взема решение за увеличаване състава на въоръжените сили в съответствие с характера и параметрите на възникналите заплахи за националната сигурност и отбраната на страната. За тази цел се формират и подготвят допълващи въоръжените сили военновременни формирания, които се развърщат от изградени мирновременни структури.

89. За осигуряване на висока гъвкавост при посрещане на изискванията за ефективно провеждане и осигуряване на операциите във функционално отношение въоръжените сили включват сили за развърщане и сили за отбрана.

90. За адекватно на потребностите достигане на необходимите оперативни нива на боеспособност въоръжените сили на Република България поддържат сили с висока степен на готовност и сили с ниска степен на готовност в зависимост от тяхното предназначение, задачи и място в общата структура на войските и силите.

91. Част от формиранията с висока степен на готовност създават силите за незабавно действие, които развиват и увеличават способностите си, включително чрез процеса на принос за силите за отговор на НАТО и бойните групи на ЕС.

92. Развивайки отбранителните си способности, въоръжените сили изграждат формирания, които са маневрени и експедиционни по характер и структура; способни да изпълняват задачи в широк спектър от операции; осигурени със съвременен технологично оборудване; поддържани от интегрирана логистика; способни да действат в мрежова среда; бързо преминаващи от едно функционално състояние в друго; оперативно съвместими със съюзните войски и сили; способни да взаимодействат с гражданските власти и неправителствените организации; с високоподготвен професионален личен състав.

VIII. РЕСУРСИ ЗА ОТБРАНА

Човешки ресурси

93. Човешките ресурси са най-ценният капитал на въоръжените сили. Инвестирането в хората е инвестиция в бъдещето с многократна възвръщаемост.

94. Хората в отбраната са част от националния пазар на работната сила, поради което при комплектуването на въоръжените сили се прилага адекватен мениджмънт.

95. Системата за управление на човешките ресурси подпомага изграждането на отбранителни способности от въоръжените сили, като дава възможност за развитие на хората в съответствие с притежаваните от тях компетентности и личностни качества и за заемане на адекватни на потенциала им за развитие длъжности. Това се реализира чрез прилагане и усъвършенстване на модела за кариерно развитие на военнослужещите.

96. Военно-образователната система се развива на основата на българските военни традиции, в съответствие с националното и европейското законодателство и съобразно изискванията на НАТО за организиране и провеждане на индивидуална подготовка на личния състав от въоръжените сили, насочена към изграждане на съвременни професионални умения, лидерски качества и способности за вземане на отговорни самостоятелни решения и високи морално-психологически и патриотични качества.

97. Военно-образователната система прилага и развива механизми за оценка на образователните способности чрез широко използване на информационни

технологии, базирани на WEB обучението, симулатори, тренажори и съвременни технологии на преподаване и обучение.

98. Резервът от човешки ресурси на въоръжените сили се попълва от български граждани с военна подготовка с цел съевременно комплектуване на военните формирования за нарастване на техните способности и за изпълнение на възложените им мисии и задачи за мирно и за военно време.

99. На мотивацията на хората в отбраната се отделя специално внимание, насочено към повишаване качеството на живот и към подобряване на социалния статус на военнослужещите и цивилните служители.

100. Развиват се и се усъвършенстват системата от социални дейности, мотивацията на служителите и пакетът от социални компенсации за военнослужещите и цивилните служители.

Материални ресурси

101. Логистичната система на въоръжените сили поддържа и изгражда логистични способности за развъртане и осигуряване действията на формированията от въоръжените сили съгласно изискванията на съвременните операции. Непрекъснато се развива управлението на материалните ресурси за постигане на по-голяма ефективност и ефикасност.

102. Системата за военна логистика е съобразена с икономическите възможности на страната, планираните ресурси за отбрана и структурата на въоръжените сили. Основните принципи на функциониране на системата са:

- баланс между потребностите на системата и възможностите на страната;
- целева ориентираност на отбранителната аквизиция и логистичното осигуряване;
- взаимна обвързаност на плановете за логистично осигуряване с плановете за подготовка и операции;
- отчитане текущото състояние на отбранителната промишленост, научния, технологичния и информационния потенциал на страната и потребностите на въоръжените сили;
- координиране на усилията в съответствие с интеграционните процеси във военнотехническото и технологичното сътрудничество;
- удовлетворяване на изискванията за необходимите отбранителни способности и принос за изпълнението на мисиите и задачите на въоръжените сили;
- прозрачност.

103. В рамките на военната логистика осигуряването на въоръжените сили с материални ресурси и услуги се осъществява от единна система за планиране, проектиране, разработване, изпитване, снабдяване, внедряване (въвеждане), експлоатация, логистична поддръжка и снемане от употреба.

104. Материалните ресурси се осигуряват от националната икономика или от внос при спазване на националното законодателство и процедурите на НАТО и ЕС.

В мирно време все по-често се използват услуги, предоставяни на въоръжените сили от граждански организации и фирми.

105. Въоръжените сили на Република България създават запаси от материални ресурси, като спазват националните и съюзните стандарти за развърщане при потенциални заплахи в средно- и дългосрочна рамка.

106. Инвестиционната политика и придобиването на продукти, свързани с отбраната, се извършва след всестранин технико-икономически анализ на тяхната ефективност за развитието на необходимите отбранителни способности и с отчитане на опита от текущите операции.

107. Оптимално се съчетават ресурсните възможности на националната икономика с формите на многонационалната логистична поддръжка. При реализацията на инвестиционните проекти се използват по-активно възможностите на агенциите на НАТО и тези, свързани с участие в инициативи, програми и проекти на Алианса, ЕС и съюзници в двустранен или многостранен формат.

108. За осигуряване на логистичната поддръжка на въоръжените сили се изграждат модерни, мобилни, модулни, добре оборудвани и осигурени логистични формирания, способни да осигуряват войските и силите при изпълнение на техните мисии и задачи както на територията на страната, така и извън нея.

109. Приоритет в развитието на логистичната система е изграждането на способности за осигуряване на развърщане и самостоятелна логистична поддръжка на формиранията от въоръжените сили при изпълнение на възложените им мисии и задачи.

110. Медицинското осигуряване като част от логистичната поддръжка е насочено към укрепване, предпазване и възстановяване здравето на военнослужещите чрез прилагане на мерки за поддържане и непрекъснато подобряване на физическото и психичното им състояние, за профилактика на болести и наранявания, както и за лечение и рехабилитация на вече възникнали заболявания.

111. Ограничените финансови ресурси за отбрана и съвместният характер на бъдещите операции насочват усилията към изграждане на фокусирана логистика във въоръжените сили със способност за осигуряване на военните формирания с необходимото въоръжение, техника и материални ресурси в точното място и време и в необходимото количество за изпълнение на възложените им мисии и задачи.

Информационни ресурси

112. Изпълнението на задачите, произтичащи от мисиите на въоръжените сили, в голяма степен зависи от постигането на информационно превъзходство и ефективно взаимодействие. За осигуряването на точна, навременна и защитена информация, гарантираща ефективно и прецизно управление и взаимодействие между органите за управление, Република България изгражда, поддържа и развива системи за разузнаване, наблюдение и автоматизиран обмен на информация, спомагащи за изграждането на пълна и опозната картина на общата обстановка и

работещи в интегрирана комуникационно-информационна система като единен организационно-технически комплекс от органи, комуникационно-информационни ресурси (човешки ресурси, технически средства и програмно осигуряване), процедури, доктрини и документи за добиване, обмен, обработка, съхранение и защита на информацията, включително от кибератаки.

113. Системите за разузнаване, наблюдение и ранно предупреждение се състоят от стационарни и подвижни постове за наблюдение, снабдени с интегрирани радио-, радиотехнически, оптикоелектронни и други средства, както и от пунктове за събиране, обработка, анализ и обмен на информация на национално и съюзно ниво. Обобщените данни, получени в реално време, спомагат за изграждане и поддържане на пълна и опозната картина на въздушната, наземната и морската обстановка, която се предоставя на потребителите в реално време.

114. Комуникационно-информационната система на въоръжените сили се изгражда на основата на стационарната и мобилната комуникационно-информационна система и е част от единната интегрирана комуникационно-информационна система на страната. Тя се поддържа от мирно време и осигурява управление на структурите и формиранията при кризи от различен характер.

115. Стационарната комуникационно-информационна система обхваща стационарните комуникационно-информационни възли на защитените пунктове за управление на стратегическо и оперативно ниво и стационарната опорна комуникационна мрежа, обединени в интегрирана комуникационно-информационна система, осигуряваща информационния обмен за управление на страната и въоръжените сили.

116. Мобилната комуникационно-информационна система се състои от мобилни модули, специализирани за осигуряване на информационния обмен за управление на формиранията от въоръжените сили и на коалиционни сили на територията на страната и извън нея. Тя е предназначена да удовлетвори потребностите на формиранията от въоръжените сили, участващи в мисии и операции.

117. Приоритет в развитието и модернизацията на комуникационно-информационната система са мобилните тактически комуникации, осигуряващи оперативна съвместимост и управление на формиранията в съвременната бойна среда. Това се постига с цифровизация на системата като цяло, осигуряваща високоскоростен обмен на информация в реално време, и с изграждане на способности за модулно развърщане и осигуряване на комуникации на голямо отдалечение от територията на страната.

118. Успехът в съвременните операции зависи от използването на модерни информационни технологии. Мрежово-центричните операции устойчиво навлизат като основен ефективен и ефикасен способ за постигане на целите, а защитата от кибератаки е важно условие за тяхното успешно провеждане. Тези операции се основават на единството на основните подсистеми за командване и управление, сензори, средства за въздействие и комуникационни и информационни системи за доставяне на необходимата информация за управление в реално време. За действие в

мрежово-центрична информационна среда въоръжените сили развиват необходимите отбранителни способности.

119. Способности за киберотбрана във въоръжените сили се изграждат в отговор на нарастващите рискове и заплахи в киберпространството, като те се развиват планомерно, в синхрон с модернизацията на КИС в рамките на определените ресурси. Способностите се достигат чрез установяване на политика по киберзащита, непрекъснато развитие и усъвършенстване на експертен капацитет, изграждане и развитие на техническа инфраструктура за наблюдение и оценка на уязвимости и заплахи в киберпространството, участие в инициативи на НАТО и ЕС в областта на информационната сигурност и киберотбраната.

Финансови ресурси

120. Изграждането и развитието на отбранителните способности на въоръжените сили са обвързани с гарантирането на финансови ресурси за отбрана в дългосрочна перспектива като процент от brutния вътрешен продукт на Република България и за организиране и провеждане на отбранително-мобилизационна подготовка на министерствата и ведомствата от централната администрация, специализираните служби и териториалната администрация.

121. Процесът на поддържане и изграждане на отбранителни способности в условията на намалени финансови ресурси се планира поетапно, чрез определяне на конкретни приоритети за всеки етап с цел реализиране на отбранителната политика и за средносрочен период (6 години) на основата на ежегодно приеманата от Министерския съвет тригодишна бюджетна прогноза.

122. За планиране и разходване на финансовите ресурси в дългосрочен план се прилагат програмният подход и проектното управление.

123. За постигане целите на националната отбранителна стратегия се предвижда бюджетът на Министерството на отбраната като процент от brutния вътрешен продукт да нарасне до 2% за десетгодишен период.

IX. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

124. Националната отбранителна стратегия на Република България е основополагащ документ за системата за сигурност и отбрана на страната. Тя е отворен документ. Нейното актуализиране зависи от основни политически, концептуални и военностратегически промени.

125. Времевият хоризонт на Националната отбранителна стратегия е до 2020 г., като заложените в нея стратегически цели надхвърлят тази рамка.

126. Това издание актуализира приетата през 2011 г. Национална отбранителна стратегия и подлежи на пълен преглед и преиздаване през 2020 г.